

Oleg Levițki, Livia Sirbu

Rezultatele investigațiilor arheologice din situl Trinca „Izvorul lui Luca”. Campania anului 1989

Keywords: Trinca “Izvorul lui Luca”, a settlement with several dwelling levels, archaeological vestiges, the Early Iron Age.

Cuvinte cheie: Trinca „Izvorul lui Luca”, așezare cu mai multe niveluri de locuire, vestigii arheologice, epoca fierului timpuriu.

Ключевые слова: Тринка «Изворуллуй Лука», многослойное поселение, археологический материал, эпоха раннего железа.

Oleg Levițki, Livia Sirbu

The results of the archaeological investigations at the site of Trinca “Izvorul lui Luca”. Campaign of 1989

The present paper is dedicated to the results of investigations at the archaeological site Trinca “Izvorul lui Luca” of the campaign of 1989. The study is complex, presenting the history of the research, the stratigraphy of the section, the description of the archaeological complexes and archaeological materials on the cultural horizons (Upper Palaeolithic period, period of transition from the Neolithic to the Bronze Age, Bronze Age and the first epoch the Iron Age). Owing to the prevalence of the Iron Age vestiges, they were analyzed more minutely, especially ceramics, which is the crucial element in the cultural attribution. There were also recuperated animal bones, limestone rocks, and various categories of items, made of clay, flint, bone, horn, stone and bronze. The discovered materials inevitably come to complete the general picture of the Early Hallstatt horizon with fluted ceramics of the Chișinău-Corlăteni type from the Eastern Carpathians.

Oleg Levițki, Livia Sirbu

Rezultatele investigațiilor arheologice din situl Trinca „Izvorul lui Luca”. Campania anului 1989

Lucrarea de față este dedicată prezentării rezultatelor investigațiilor arheologice din situl Trinca „Izvorul lui Luca”, obținute în timpul campaniei anului 1989. Studiul este unul complex, fiind prezentate istoricul cercetării, stratigrafia secțiunii, descrierea complexelor și materialelor arheologice pe orizonturi culturale (paleoliticul superior, perioada de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului, epoca bronzului și prima epocă a fierului) și materialul osteologic. Deoarece vestigiile aparținând primei epoci a fierului predomină, ele au fost analizate mai în detaliu, în special ceramica, care reprezintă elementul de bază în atribuirea culturală. De asemenea, au mai fost recuperate diverse categorii de piese lucrate din lut, silix, os, corn, piatră și bronz. Materialele descoperite vin să completeze tabloul general al orizontului hallstattian timpuriu cu ceramică canelată de tip Chișinău-Corlăteni din spațiul est-carpatic.

Oleg Левицкий, Ливия Сырбу

Результаты археологических исследований на памятнике Тринка «Изворуллуй Лука». Работы 1989 года

Данная работа посвящена результатам археологических исследований на памятнике Тринка «Изворуллуй Лука», полученных во время работ 1989 года. Статья является комплексной, представляя историю изучения, стратиграфию раскопа, описание комплексов и археологического материала по культурным горизонтам (верхний палеолит, переходный период от энеолита к эпохе бронзы, эпоха бронзы и первая эпоха железа), а также и остеологический материал. Так как находки эпохи раннего железа преобладают, они были проанализированы более детально, в особенности керамика, которая является базовым элементом в определении культурной принадлежности. Кроме того, были собраны многочисленные известняковые камни, а также и другие категории предметов, изготовленные из глины, кремня, кости, рога, камня и бронзы. Обнаруженный материал служит дополнением общей картины горизонта раннего гальштата с каннелированной керамикой типа Кишинэу-Корлăтень в Восточно-Карпатском пространстве.

Introducere

Obiectivul arheologic Trinca „Izvorul lui Luca” a fost descoperit în anul 1981 de arheologul Ilie Borzic. Săpăturile, începute în anul 1982 de Oleg Levițki, au continuat în anii 1984, 1989 și 1990. Astfel, către începutul anilor 1990 în așezarea de la Trinca a fost dezvelită o suprafață de cca 1200 m.p., identificându-se trei orizonturi cultural-cronologice din

epoca hallstattiană reprezentate atât prin complexe locativ-gospodărești, diverse tipuri de instalații de încălzire, platforme de piatră, gropi, cât și de un bogat și variat material arheologic. Cercetările au arătat că nivelul de locuire din perioada de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului, de rând cu ceramica și unele unelte și ustensile de silix, lut ars, os, este reprezentat și de un cuptor de ars vase. De ase-

menea, s-a majorat și setul de unelte de silex aparținând paleoliticului superior, precum și cantitatea de fragmente de ceramică caracteristice perioadelor mai recente – medievale timpurii.

Investigațiile în așezarea pluristratificată Trinca „Izvorul lui Luca” au fost reluate în anul 1994, în cadrul Programului de colaborare științifică dintre Institutul Român de Tracologie și Institutul de Arheologie și Istorie Veche al Academiei de Științe al Republicii Moldova, odată cu organizarea expediției arheologice cu statut permanent „Șantierul Arheologic Trinca”. Pe parcursul a nouă campanii de săpătură (1994–2002) această așezare a constituit unul din obiectivele principale ale Programului de cercetare a siturilor din prima epocă a fierului din partea de nord a Republicii Moldova. În total, suprafața investigată însumează cca 6000 m.p., ceea ce constituie aproximativ 15% din suprafața totală a așezării.

Concomitent, s-a stabilit că în așezare sunt prezente mai multe orizonturi cultural-cronologice. Cel mai vechi nivel de locuire ține de epoca paleoliticului superior, după care urmează un orizont consistent din epoca eneoliticului/perioada de tranziție la epoca bronzului (aspectul local Gordinești) și două niveluri cu depuneri din perioadele timpurie și mijlocie a epocii bronzului, care la rândul lor sunt suprapuse de trei orizonturi succesive din epoca hallstattiană (timpurie, mijlocie și târzie), precum și materiale sporadice din epoci mai târzii, inclusiv medievală timpurie.

În același timp, rezultatele investigațiilor întreprinse în așezarea cu mai multe niveluri de locuire Trinca „Izvorul lui Luca” au fost introduse în circuitul științific doar parțial. Până în prezent, au fost publicate rezultatele investigațiilor din 1982 [Levițkii 1986], 1994 [Levițki 1995] și 1995-1998 [Levițki, Haheu 1997; Levițki 1997a; Levițki et al. 1999]. Continuau să rămână necunoscute comunității științifice arheologice rezultatele săpăturilor din anii 1984, 1989 și, respectiv, 2000-2002.

Prin articolul de față inițiem o serie de publicații cu menirea de a pune la dispoziția cercetătorilor rezultatele investigațiilor din situl arheologic Trinca „Izvorul lui Luca”, aflate actualmente în anonimat. Concret, acum avem drept obiectiv prezentarea materialelor arheologice descoperite în anul 1989. Totodată, trebuie de menționat că unele vestigii descoperite în săpăturile din anul 1989 au fost invocate cu ocazia realizării unor studii de sinteză cu privire la perioada hallstattiană timpurie din spațiul

est-carpatic [Levițki 1994; 1994a; 2003a], precum și a unor elaborări referitoare la anumite categorii de piese atestate în sit: *piese de metal* [Levițki et al. 2003], *piese de inventar din epoca bronzului* [Levițki 2007], *piese din categoria ceramicii tehnice* [Levițki 2008], precum și a unor activități economice practicate – *prelucrarea bronzului în aria est-carpatică a complexului hallstattian timpuriu cu ceramică canelată* [Levițki, Sirbu 2010] și *prelucrarea bronzului de comunitatea culturii Chișinău-Corlăteni, care a locuit în așezarea Trinca „Izvorul lui Luca”* [Levițki, Sirbu 2010a]. Dat fiind faptul că vestigiile provenite din săpătura efectuată în anul 1989 (Secțiunea III) constituie unul din cele mai reprezentative complexe locativ-gospodărești din perioada hallstattiană timpurie investigate în așezare, considerăm că publicarea complexă a acestora se impune prioritar.

Scopul investigațiilor din anul 1989 a fost efectuarea săpăturilor pentru recuperarea unor materiale în vederea completării cunoștințelor referitoare la nivelul de locuire din etapa timpurie a epocii hallstattiene, deoarece până la acel moment informațiile erau doar sporadice. Pentru aceasta s-a hotărât de a cerceta pata de la extrema de sud-est a promontoriului, cartată încă în anul 1982, pe suprafața căreia se găseau numeroase fragmente

Fig. 1. Condițiile topografice de amplasare a sitului Trinca „Izvorul lui Luca”.

Fig. 1. Topographic conditions of the location of the Trinca “Izvorul lui Luca” site.

de ceramică neagră – lustruită și ornamentată cu caneluri, caracteristică culturii hallstattului canelat de tip Chișinău-Corlăteni.

Localizarea monumentului. Situl arheologic Trinca „Izvorul lui Luca” este situat la cca 2,5 km sud de periferia sud-vestică a comunei Trinca, r-nul Edineț. Ocupă aproape întreaga suprafață a unui promontoriu format de o meandă a r. Draghiște, pe malul lui drept. Promontoriul este orientat longitudinal de la nord-vest spre sud-est, altitudinea lui maximă la extrema de nord fiind de 213,3 m, la cea de sud-est de 183,3 m, în așa fel suprafața lui este înclinată spre sud-est cu 2,7 m. Înălțimea promontoriului față de nivelul luncii r. Draghiște la extrema de nord este de 40 m, la cea de sud-est – 30 m și la cea de sud – 30 m. Din partea de nord-vest promontoriul este apărat de un podiș calcaros masiv, cu altitudinea de 248,1 m. În general, locul amplasării așezării este protejat de malul opus, înalt (altitudinea 238,3 m), stâncos și acoperit de pădure (fig. 1).

Straturile de săpătură și statistica generală a materialelor

Secțiunea (numerotată III în continuarea celor trasate în anii 1982 și 1984) avea formă patrulateră cu suprafața de 160 m.p., pe lungime fiind orientată paralel cu marginea neîmpădurită a promontoriului, adică nord-vest – sud-est, și consta din două casete cu suprafețe egale (cu lungimea de 16 m și lățimea de 5 m), delimitate între ele printr-un martor longitudinal cu lățimea de 0,5 m. Suprafața investigată este ușor înclinată de la nord-vest spre sud-est cu cca 0,3° (fig. 2).

Stratul I (aprox. 0,25 m ad.) a fost degajat pe întreaga suprafață investigată. Prezenta sol vegetal în amestec cu cenușă, aglomerații de pietre, ceramică, oase de animale, silexuri și fragmente de lipitură. Stratul de sol cu o cantitate considerabilă de cenușă, ca o depunere compactă, a apărut începând cu adâncimea de 0,1-0,15 m, cu precădere în jumătatea de sud-est a secțiunii. Resturile de cultură materială depistate includ: 1552 fragmente de ceramică, 1382 fragmente de oase de animale, 228 de silexuri, 312 fragmente de lipitură și 1226 pietre de calcar și de

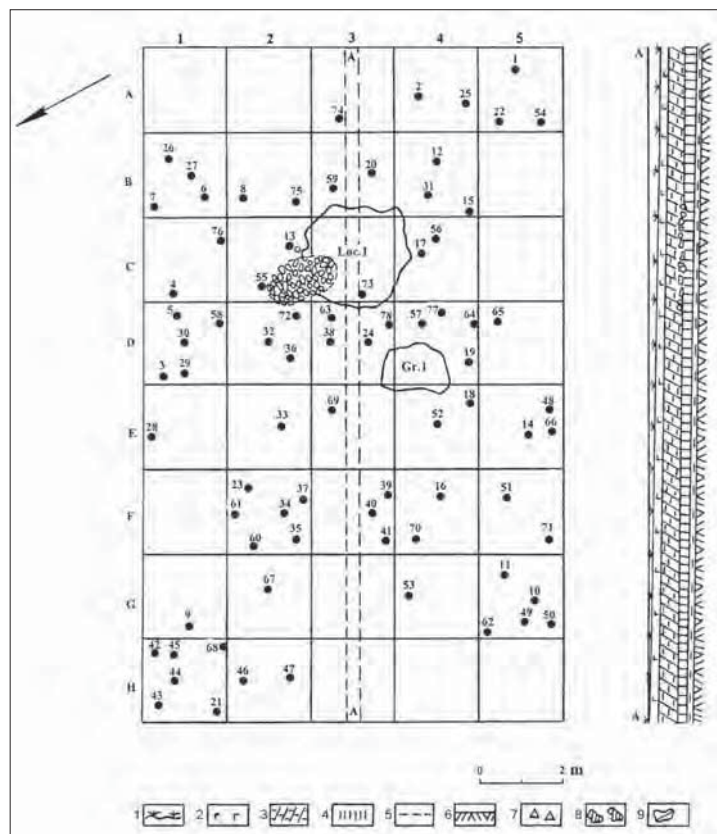

Fig. 2. Planul și profilul suprafeței investigate (1 – nivelul actual de călcare; 2 – strat vegetal; 3 – strat de cenușă; 4 – sol negru-cenușiu; 5 – sol galben-cenușiu; 6 – lut galben viu; 7 – fragmente de ceramică; 8 – fragmente de lipitură; 9 – pietre).

Fig. 2. Plan and profile of the investigated surface (1 – current tread level; 2 – topsoil; 3 – layer of ash; 4 – black-gray soil; 5 – yellow-gray soil; 6 – bright yellow clay; 7 – ceramics fragments; 8 – fragments of plaster; 9 – stone).

râu, precum și 23 piese de inventar lucrate din diverse materii prime – lut ars, silex și os.

Stratul II (aprox. 0,5 m ad.) a fost dezvelit pe întreaga suprafață cercetată. Prezenta sol negru-cenușiu în amestec cu o mare cantitate de cenușă. Materialele arheologice erau destul de numeroase, fiind concentrate în partea centrală a secțiunii, unde ulterior au fost descoperite complexe de habitat. În total au fost depistate 1453 fragmente de ceramică, 582 fragmente de oase de animale, 203 silexuri, 344 fragmente de chirpic și lipitură, 923 de pietre de calcar și de râu, multe dintre care erau arse, precum și 42 piese de inventar lucrate din diverse materii prime – lut ars, silex, calcar, corn și os. La baza acestui strat, în carourile B/3, C/2-4 și D/3 au fost descoperite urmele unei locuințe de suprafață datând din prima epocă a fierului – cultura hallstattului canelat.

Stratul III (aprox. 0,75 m ad.) a fost decopertat pe întreaga suprafață investigată, cu excepția sectorului unde au fost evidențiate vestigiile locuinței de suprafață. Prezenta sol negru-cenușiu în amestec cu cenușă și multe fragmente de chirpic și lipitură, în care s-a conservat și o anumită cantitate de resturi de cultură materială. În total au fost depistate: 295 fragmente de ceramică, 155 fragmente de oase de animale, 76 de silexuri, 84 fragmente de chirpic și 156 pietre de calcar și de râu, multe dintre care erau arse, precum și 13 piese de inventar lucrate din diverse materii prime – lut ars, silex, corn și os. La baza acestui strat, în carourile D/3-4 și E/3-4 a apărut o pată de culoare mai întunecată, formată din sol granulat.

Stratul IV (aprox. 1 m ad.) a fost scos pe întreaga suprafață cercetată. Prezenta sol de culoare brună-cenușie, care la bază trecea în lut galben-nisipos steril. Materialele arheologice practic lipseau. După taluzare, în carourile D/3-4 și E/3-4 a fost evidențiat conturul unei gropi, care ținând cont de piesele din umplutură, se atribuie primei epoci a fierului.

Prezentarea vestigiilor pe orizonturi cultural-cronologice

Paleoliticul superior. Acest orizont, în perimetrul suprafeței investigate, este reprezentat, cu rare excepții, doar de așchii și lame patinuate, fără prelucrare secundară, care provin din toate straturile de săpătură.

Perioada de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului (aspectul cultural Horodiștea-Gordinești). Vestigiile din această perioadă de asemenea sunt foarte puține, limitându-se la descoperiri sporadice de fragmente ceramice, care din punct de vedere tehnologic sunt caracteristice aspectului cultural Horodiștea-Gordinești, fiind însă mai puțin relevante morfologic și stilistic. Trebuie de menționat, că ceramica provine în exclusivitate din straturile de săpătură, iar în cadrul complexelor lipsește complet. Tot în straturile de săpătură au fost depistate și alte vestigii care cu siguranță aparțin acestei perioade, reprezentate prin unelte și ustensile de silex (lame retușate – fig. 3,10), de lut ars (fusaiole – fig. 3,7), prin vase miniaturale (fig. 3,4-5,8-9), prin reprezentări antropomorfe (fig. 3,6,11) și zoomorfe (fig. 3,1-3), modelate din pastă fină în amestec cu degresanți abia vizibili și

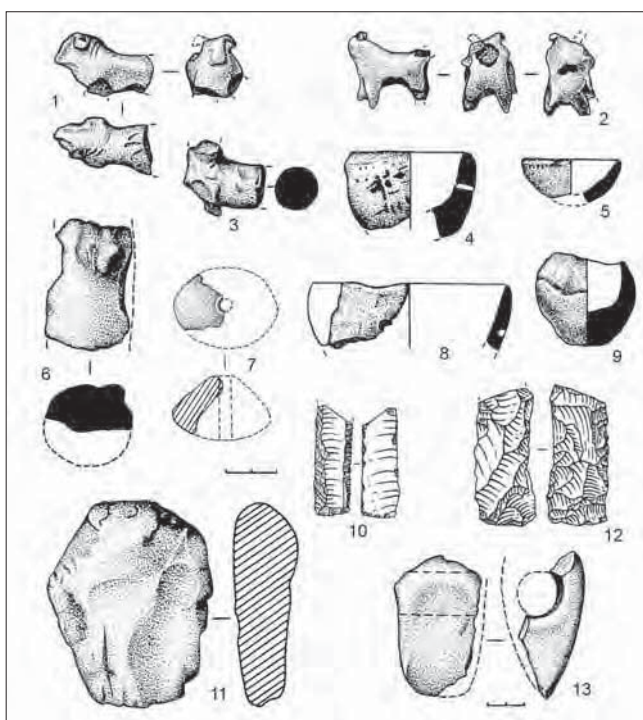

Fig. 3. Piese de inventar din perioada de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului (aspectul cultural Horodiștea-Gordinești) și epoca bronzului (1-9, 11 – lut ars; 10-12 – silex; 13 – piatră).

Fig. 3. Findings of the transition period from the Neolithic to the Bronze Age (Horodiștea-Gordinești cultural aspect) and the Bronze Age (1-9, 11 – baked clay; 10-12 – flint; 13 – stone).

nisip, având culoare maronie deschisă. Una din ele, probabil, reprezintă un taur, iar alta o ovină.

Epoca bronzului. Acestei epoci, cu siguranță, pot fi atribuite doar un număr mic de fragmente de ceramică depistate în straturile de săpătură, care, ținând cont de natura degresanților utilizați în pasta de modelare (silex mărunțit ars, granule de calcar, nisip de râu) și prelucrarea suprafețelor (netezirea minuțioasă și acoperirea cu angobă, sau prelucrate mai puțin îngrijit, adesea la suprafață fiind vizibile particulele albicioase de silex ars, ori goluri de la calcarul descompus în urma arderii, precum și microprundișul, care fac suprafața aspră), aparțin culturii Komarov. Se deosebesc: vasele de tip lea, posibil, și de tip borcan, marginea buzei cărora este îngroșată din partea exterioară, prevăzute nemijlocit sub margine cu un șir orizontal de găuri (fig. 4,3,5), sau cu brâu simplu orizontal în partea superioară a corpului (fig. 4,4). Eventual, acestei culturi îi pot aparține și unele torți de câni de proporții (fig. 4,1) și un

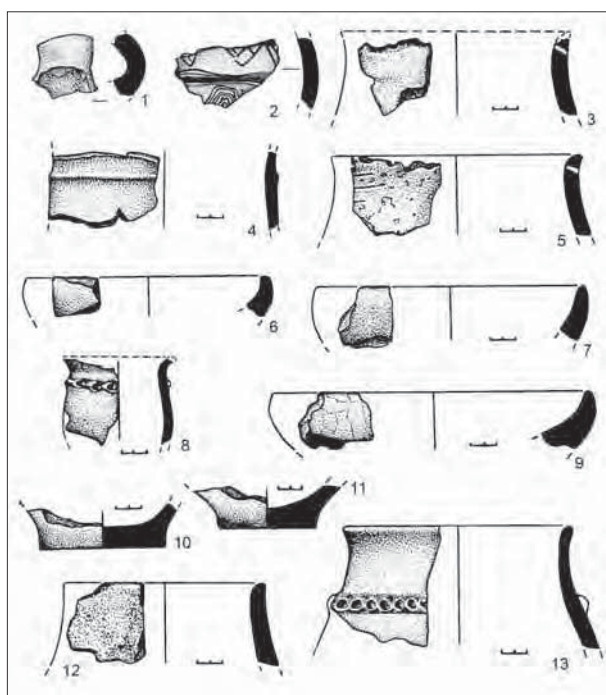

Fig. 4. Ceramică fină din straturile de săpătură (1-5 – epoca bronzului, 6-10 – epoca fierului).

Fig. 4. Fine ceramics from the excavation layers (1-5 – the Bronze Age; 6-10 – the Iron Age).

fragment de cupă ornamentată cu motive incizate (fig. 4,2). Tot în straturile de săpătură au fost depistate și unele vestigii aparținând acestei epoci, reprezentate prin unelte de piatră: un topor fragmentar, lucrat dintr-o rocă tare, de culoare neagră și prevăzut cu un orificiu cu diametrul de 2,6 cm (fig. 3,13) și o piesă bifacială de silex (fig. 3,12), de aspect indiscutabil Komarov.

Prima epocă a fierului. În perimetrul suprafeței investigate predomină vestigiile arheologice specifice epocii fierului timpuriu. Acestui orizont cultural-cronologic i se atribuie atât complexe arheologice depistate în cadrul secțiunii (locuința de suprafață și groapa menajeră), cât și marea majoritate a materialelor (ceramica, uneltele și ustensilele) descoperite atât în straturile de săpătură cât și în complexe.

Locuința nr. II. A fost depistată în carourile B/3-4; C/2-4 și D/3, la adâncimea de cca 0,50-0,55 m de la nivelul actual de călcare. Reprezintă o locuință de suprafață, de formă vvasipatralateră (laturile de cca 3,5x2,5 m), orientată pe axa nord-sud (fig. 5). Vestigiile construcției sunt compuse din platforme și aglomerații de chirpic, lipitură, pietre, precum și

de resturi de cultură materială. În partea de nord era prevăzută cu sistem de încălzire, amplasat parțial în perimetrul de răspândire a vestigiilor locuinței și parțial în afara ei. Reprezintă o vatră deschisă, de formă ovală (1,35x1,00 m) orientată, similar locuinței, de la sud spre nord. A fost amenajată dintr-un strat de pietre plate de calcar de dimensiuni medii și mici cu grosimea de 10-18 cm, deasupra căruia s-a aplicat un strat de lipitură din lut și nisip cu grosimea de cca 4-5 cm. Ultimul este puternic ars. Arse sunt și pietrele ce conturează perimetrul vetrei, și cele acoperite de lipitură. În perimetrul ocupat de vestigiile locuinței, inclusiv și a vetrei, au fost colectate fragmente de ceramică, oase de animale, silexuri și patru piese de inventar, dintre care unele arse (o lamă de silex pentru secere, o unealtă de silex, o piesă de os de animal și o bilă de lut ars).

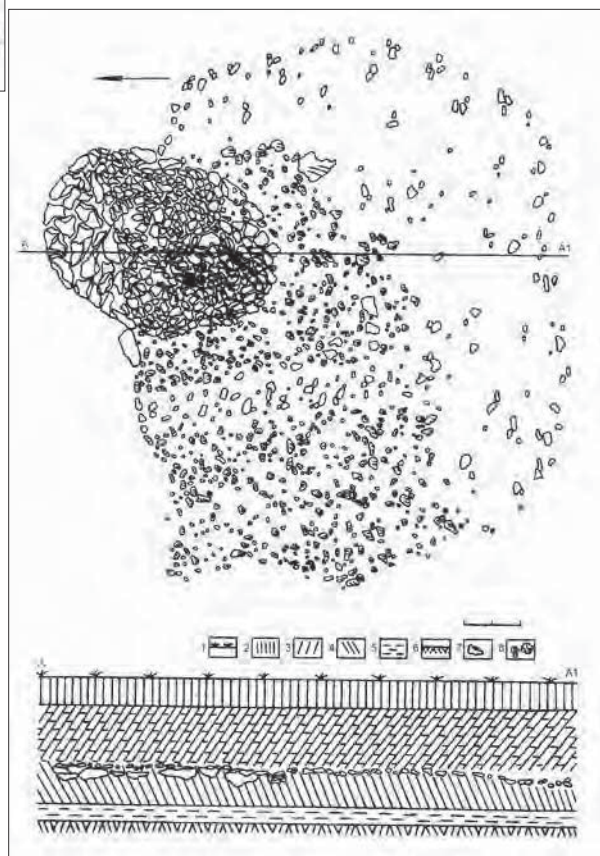

Fig. 5. Planul și profilul locuinței de suprafață (1 – nivelul actual de călcare; 2 – strat vegetal; 3 – sol negru cenușiu; 4 – strat de cenușă; 5 – sol galben-cenușiu; 6 – lut galben viu; 7 – pietre; 8 – fragmente de lipitură).

Fig. 5. Plan and profile of the surface dwelling (1 – the current treading level; 2 – topsoil; 3 – black-gray soil; 4 – layer of ash; 5 – yellow-gray soil; 6 – bright yellow clay; 7 – stones; 8 – fragments of plaster).

Groapa nr. 2. Depistată în carourile D/3-4 și E/3-4, la adâncimea de cca 0,84 m de la nivelul actual de călcare, la cca 1 m spre vest de suprafața ocupată de vestigiile locuinței. La nivelul surprinderii, groapa avea formă oval-neregulată (diametrele de cca 1,5–1,1 m) (fig. 6). În profil, pereții gropii ușor se îngustează spre fundul ce formează o treaptă. Adâncimea maximă a gropii este de cca 0,25 m. Umplutura gropii constă din sol cenușiu, în care s-au găsit câteva fragmente de ceramică din prima epocă a fierului, fragmente mici de oase de animale, silixuri, fragmente de lipituri și pietre mici de calcar arse.

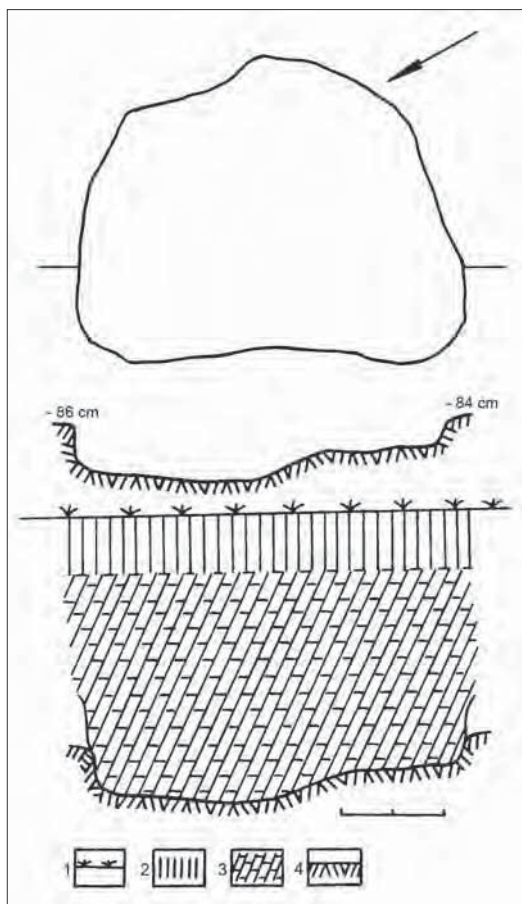

Fig. 6. Planul și profilul gropii (1 – nivelul actual de călcare; 2 – strat vegetal, 3 – sol negru-cenușiu; 4 – lut galben viu).

Fig. 6. Plan and profile of the pit (1 – current tread level; 2 – topsoil; 3 – black-gray soil; 4 – bright yellow clay).

Piesele de inventar¹

1. Cu privire la piesele de inventar depistate în straturile de săpătură menționăm că unele dintre acestea pot fi atribuite la oricare dintre orizonturile cultural-cronologice post-paleolitice atestate în așezare. Unelte și lamele de silix pentru seceri, acoperite cu luciu, obiectele de os și corn –

Totalitatea obiectelor descoperite în complexe și în straturile de săpătură sunt reprezentate prin diverse categorii de piese lucrate din lut, silix, os, corn, piatră, calcar și bronz. Din categoria **pieselor de lut** fac parte fusaiole, linguri de turnat, vase miniaturale, o bilă, o rondelă, o „pâinică” și câteva piese cu funcționalitate incertă.

Fusaiolele (fig. 7,2,5-7) sunt reprezentate prin șapte exemplare, dintre care șase întregi și una fragmentară. Sunt modelate din pastă fină în amestec cu șamotă, nisip sau degresanți de granulație mică, abia vizibili la exterior. Au suprafața netezită, culoarea variază între maroniu deschis și maroniu sau cenușiu și cenușiu închis. De regulă, au formă circulară în plan și bitronconică sau lenticulară în secțiune, dar se întâlnesc și circulare în plan și neregulate în secțiune sau ovale în plan și piriforme în secțiune. Dimensiuni: diametrul pieselor variază între 4 și 5,5 cm; diametrul orificiului între 0,4 și 0,8 cm și înălțimea între 1,1 și 3,5 cm.

Lingurile de turnat (fig. 7,13-14) au fost descoperite în două exemplare fragmentare, modelate din pastă în amestec cu șamotă de granulație mare și cu granule de calcar. Au suprafața netezită, însă cu denivelări și multiple goluri. Culoarea variază

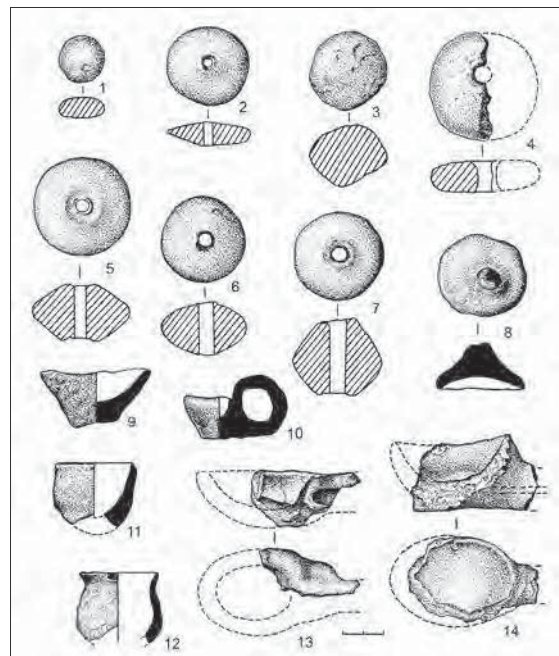

Fig. 7. Piese de lut din prima epocă a fierului.

Fig. 7. Clay finds from the first epoch of the Iron Age.

străpungătoare, lustruitoarele etc. au fost în uz începând cu perioada de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului și până în epoca fierului inclusiv

între maroniu și cenușiu. Ambele piese erau prevăzute cu mâner tubular. Fragmentele recuperate prezintă urme de ardere intensă, pe alocuri până la zgurificare. Dimensiuni: lungimea părților păstrate este de cca 6 și, respectiv, 5,2 cm.

Vasele miniaturale (fig. 7,9-12) din punct de vedere tehnico-tehnologic și morfologic repetă într-o măsură mai mică sau mai mare tipurile vaselor mari specifice perioadei timpurii a epocii fierului: chiupuri, străcini, căni etc.

Bila (fig. 7,3) are forma rotundă-ovală neregulată. Este modelată din pastă în amestec cu degresanți de granulație diferită. Are suprafața cu multe denivelări și goluri. Culoare maronie deschisă. Diametrul variază între 3,7 și 4,2 cm.

Rondela (fig. 7,4) în plan are formă cvasicirculară, iar în secțiune lenticulară. Pe centru este prevăzută cu un orificiu. Este lucrată din pastă în amestec cu șamotă de granulație diferită și nisip. Suprafața, cu multiple denivelări, are culoare cărămizie. Dimensiuni: diametrul 5,4 cm; diametrul orificiului variază între 0,7-1,3 cm; înălțimea 1,6 cm.

„*Pâinica*” (fig. 7,1) este modelată din pastă fină în amestec cu degresanți abia vizibili. Are suprafața netezită și culoare cenușie închisă. În plan este circulară, iar în secțiune dreptunghiulară cu colțurile rotunjite. Dimensiuni: diametrul 2,3 cm, înălțimea 1 cm.

Din categoria pieselor de lut fac parte diverse fragmente ale unor artefacte modelate din pastă în amestec cu nisip sau degresanți, inclusiv de origine organică. Cele cinci piese au dimensiuni diferite și destinații neclare. Unele din ele par a fi fragmente ale unor statuete antro- ori zoomorfe, însă nu putem susține aceasta cu certitudine.

Piese de silex (fig. 8,1-24) sunt reprezentate prin șase unelte și 19 lame pentru secere. *Uneltele* (două întregi și patru fragmentare) sunt lucrate preponderent pe așchii (patru piese) și uneori pe lame (două piese) de silex, culoarea cărora variază de la cenușiu deschis până la cenușiu închis, unele din ele având și pete albe. Toate uneltele conțin urme de retușare pe una din laturi, sau pe toate laturile fie unilateral, fie bilateral. Dimensiuni: lungimea variază de la 3,2 până la 7 cm; lățimea variază de la 1,4 până la 2,3 cm; grosimea fiind de 0,8 cm. *Lamele pentru secere* (15 întregi și patru fragmentare) sunt lucrate pe așchii de silex de culoare cenușie, în unele cazuri culoarea variază spre maroniu și negru, unele din ele având pete albe.

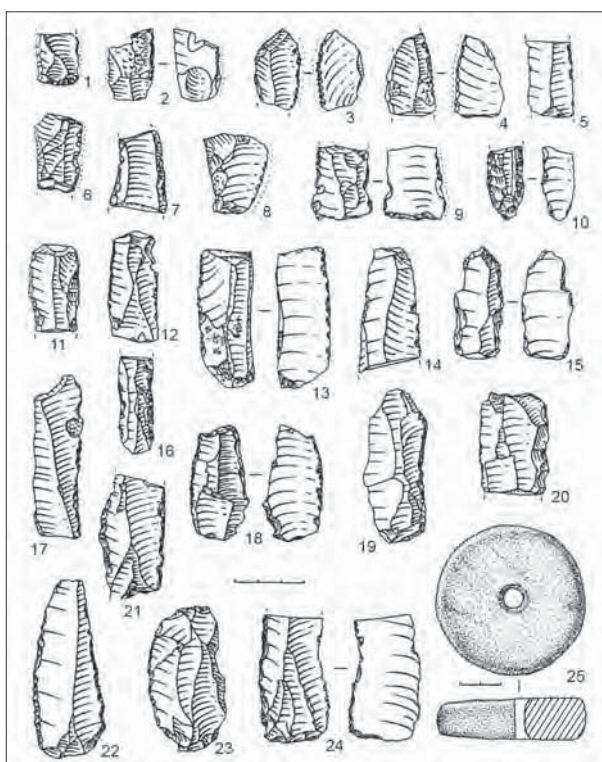

Fig. 8. Piese de inventar din prima epocă a fierului (1-24 - silex; 25 - calcar).

Fig. 8. Findings from the first epoch of the Iron Age (1-24 - flint; 25 - limestone).

Toate piesele conțin urme de retușare unilaterală sau bilaterală pe una sau ambele laturi lungi, care sunt acoperite cu luciu. Dimensiuni: lungimea variază între 2 și 8 cm; lățimea - între 1,3 și 3 cm.

Piese de calcar (fig. 8,25) sunt reprezentate prin două *rondelle*. Una are formă cvasi-circulară în plan și dreptunghiulară cu colțurile rotunjite în secțiune. Pe centru este prevăzută cu un orificiu. Suprafețele netezite atestă și unele denivelări. Dimensiuni: diametrul 9 cm, grosimea 2,9-3 cm, diametrul orificiului 1,5-0,8 cm. A doua are formă circulară în plan și trapezoidală în secțiune. În partea centrală este prevăzută cu o perforație. Suprafețele sunt netezite. Dimensiunile: diametrul 7,3 cm; diametrul orificiului 0,9 cm; înălțimea 1,6-2,1 cm.

Din categoria *pieselor de os* (fig. 9,1-6) fac parte patru străpungătoare, trei unelte, un lustruitor, un tub cilindric, o „patină”, o psalie și o daltă. *Străpugătoarele* sunt lucrate pe așchii de os tubular de animal (două piese) sau dintr-o metapodă laterală de cal. Lungimea variază între 8,5 și 11,5 cm. *Uneltele* lucrate pe capete de os tubular de animal sau pe coaste de bovidu de regulă conțin urme de utilizare reprezentate prin

luciu sau uzură. Lungimea variază între 9 și 25,6 cm. *Lustruitorul*, păstrat fragmentar (lungimea 13 cm), este lucrat dintr-un metacarp de bovideu, are una din laturi șlefuită în urma utilizării. *Tub cilindric*, lucrat dintr-un os de pasăre. Dimensiuni: lungimea 3,3 cm; diametrul 0,8-0,9 cm. „*Patina*” lucrată dintr-un os tubular de bovideu (lungimea 11 cm) are „talpa” plată și șlefuită, iar partea opusă a fost, inițial, prevăzută cu o gaură. Piesa atestă urme de ardere. *Psalia* se atribuie tipului în formă de tijă cu trei găuri rotunde la capete și ovale pe centru, executate în același plan. Este lucrată dintr-un os de animal (lungimea 12 cm). Piesa s-a păstrat fragmentar și este ornamentată la capete și în partea centrală cu cercuri concentrice. *Dalta* este lucrată pe o așchie de os tubular de animal de talie mare (lungimea 14 cm). După formă este asemănătoare cu cele actuale de metal.

Piesele de corn (fig. 9,7-8) includ: o *unealtă* lucrată pe o așchie de corn ascuțită prin tăiere

la unul din capete, cu lungimea de 12,5 cm, și un *obiect* care reprezintă un segment despicat logitudinal, la unul din capete cu urme de tăietură cu lungimea de 7 cm.

Piesele de bronz (fig. 9,9) sunt reprezentate doar printr-o *tijă* cu lungimea de 7,8 cm, cu unul din capete dreptunghiular în secțiune, iar cel opus – circular, cu extremitatea lătită.

Categoria materialelor	Str. I.	Str. II.	Str. III.	Loc. III.	Gr.2.	Total
Ceramică din prima epocă a fierului	1552	1453	295	34	8	3342
Oase de animale	1382	582	155	-	-	2119
Silexuri	228	203	76	-	-	507
Lipitură	312	344	84	-	-	740
Pietre	1226	932	156	-	-	2314

Tablelul nr. 1. Materialul de masă descoperit în cadrul Secțiunii III.

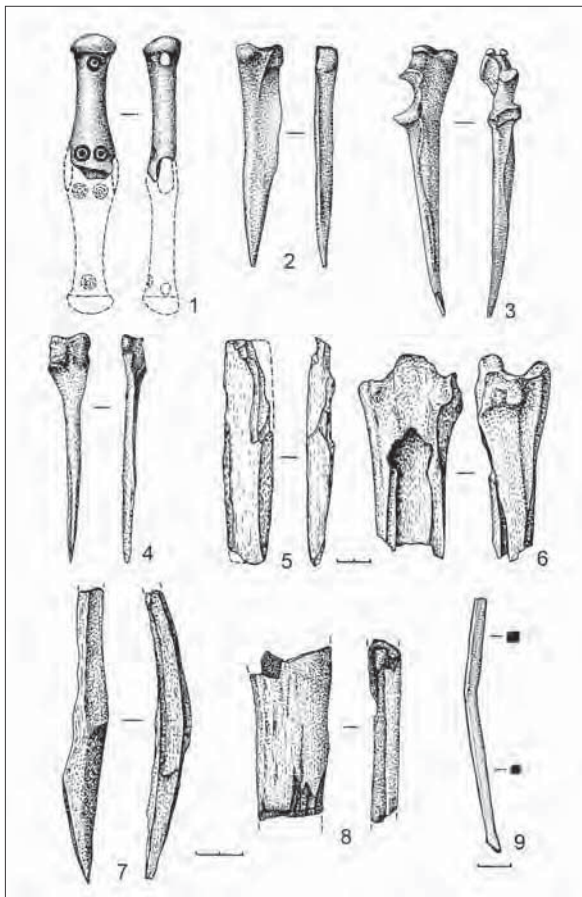

Fig. 9. Piese de inventar din prima epocă a fierului (1-6 – os; 7-8 – corn; 9 – bronz).

Fig. 9. Findings from the first epoch of the Iron Age (1-6 – bone; 7-8 – horn; 9 – bronze).

Ceramica

Din punct de vedere tehnologic, se deosebesc două categorii convenționale principale: *fină* și *de uz comun*. În cadrul primei categorii se include ceramica modelată din pastă bine frământată având ca degresant cioburi pisate mărunț, cu suprafața lustruită, și ardere bine controlată, culoarea variind de la negru până la galben-cenușiu, uneori cu pete. A doua categorie include ceramica modelată dintr-o pastă mai grosieră, cu amestec de cioburi pisate de granulație mare, cu ardere de calitate inferioară și cu prelucrarea la fel a suprafeței, având culoarea galben-cenușie sau cărămidie-cafenie cu pete cenușii. Raportul procentual dintre categorii este următorul: cea fină – 24,02% (837 fragmente), de uz comun – 75,97% (2647 fragmente).

În urma analizei tehnico-tehnologice a fost posibil de stabilit că cca 4% din întregul lot de ceramică, atât fină cât și de uz comun, conține în pastă, de rând cu șamota de granulație diferită, și degresanți de altă natură: silex pisat ars, granule de calcar, microprundișuri, culoarea suprafeței fiind similară. În același timp, cca 1,4% din numărul total de fragmente de ceramică prezintă o categorie tehnologică deosebită, caracterizându-se în primul rând prin culoarea suprafeței – alburie, cu nuanțe bej și crem. Vasele din categoria fină sunt modelate din pastă compactă, cu nisip bine ales (mărunt)

sau cu silex de granulație foarte mică, având suprafața excelent lustruită. Cele din categoria de uz comun – din pastă cu silex de granulație mare și o cantitate mare de pietricele de calcar în compoziție, suprafața netezită având multe goluri formate de descompunerea calcarului (fig. 4,6-13).

Ceramica fină. Din punct de vedere al tipului morfologic, din masivul de ceramică fină depistat (837 fragmente), relevante sunt numai 464 de fragmente (55,44%). Se identifică următoarele tipuri:

- I. Chiupuri – 213 fragmente (45,80%);
- II. Străchini – 168 fragmente (36,20%);
- III. Cupe – 48 fragmente (10,34%);
- IV. Căni – 30 fragmente (6,46%);
- V. Pahare – 4 fragmente (0,86%);
- VI. Fructiere – 2 fragmente (0,43%).

Tipul I. Chiupuri (vase bitronconice de proporții). Particularitatea specifică acestui tip de vase o constituie bicromatismul – suprafața exterioară este neagră, îngrijit prelucrată, iar cea interioară – de culoare galbenă sau oranj, circumstanță ce în mare înlesnește atribuirea la acest tip a fragmentelor indiferent de la ce parte a vasului provin. În cadrul acestui tip, pornind de la părțile superioare ale unor recipiente, reconstituite grafic, pot fi evidențiate următoarele variante:

a. Chiupuri de proporții, cu corp bitronconic, gât în formă de pânlie, buza evazată și fundul relativ îngust. Specific pentru marea majoritate a acestor vase este amplasarea în pereche a proeminențelor – suporturi în plan vertical pe umeri. Partea superioară (gâtul) este decorată cu caneluri orizontale, iar umerii cu caneluri oblice (fig. 10,1). Alte recipiente sunt prevăzute în zona diametrului maxim doar cu proeminențe simple (fig. 10,2). Un număr neînsemnat din ele sunt în general lipsite de proeminențe (fig. 10,3,9). Partea superioară a acestor vase se mai ornațea cu ghirlande din linii incizate (fig. 10,4), cercuri concentrice, realizate cu ajutorul canelurilor (fig. 10,6) sau cu o proeminență nu prea mare împinsă din interior (fig. 10,5).

b. Chiupuri cu gâtul înalt cilindric sau trompetiform și mijlocul bombat. La baza gâtului, unele dintre ele sunt ornațate cu caneluri orizontale (fig. 10,7-8).

Tipul II. Străchini. Această formă este una din cele mai reprezentative. Fragmentele de la părțile superioare ale acestor vase permit identificarea următoarelor variante:

- a.** Străchini larg deschise, de formă tronconi-

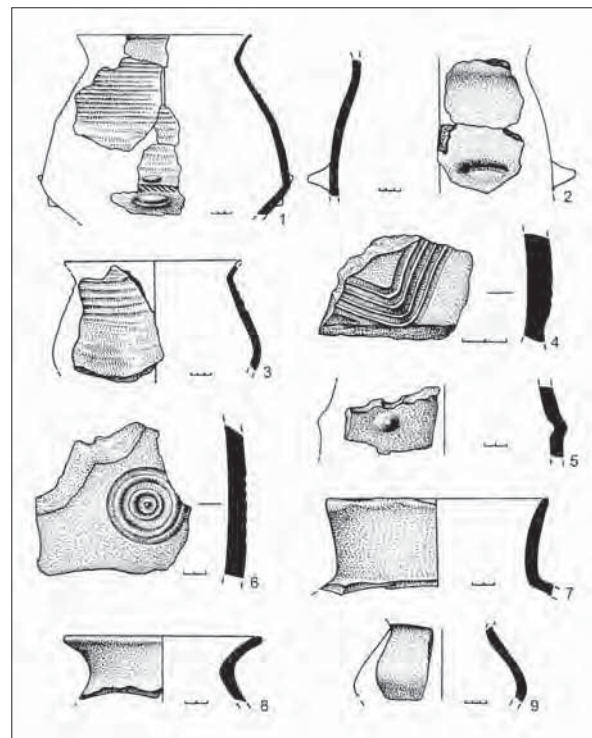

Fig. 10. Ceramică fină din straturile de săpătură.

Fig. 10. Fine ceramics from the excavation layers.

că, cu corpul mai mult sau mai puțin rotunjit către gură, cu fundul relativ îngust, neprofilat (fig. 11,15) sau ușor profilat (fig. 11,17). Marginea poate fi: subțiată (fig. 11,6-8,12-14,18); rotunjită (fig. 11,3-4); tăiată orizontal, în unele cazuri formând mici platforme orizontale (fig. 11,9) sau oblice, unele formând în partea interioară o mică platformă (fig. 11,2,11).

Ornamentul acestei variante constă în principal din caneluri orizontale, mai rar oblice, în partea superioară a corpului plasate sub buză; fațete pe margine; mânere-apucători plasate sub margine sau pe corpul vasului. Adesea străchinitle se ornațeau cu motive formate din asocierile canelurilor orizontale și mânelor-suporturi. Într-un caz, canelurile orizontale se întretaie cu brâie verticale.

b. Străchini larg deschise, tronconice, scunde. Marginile străchinitlor sunt: rotunjite (fig. 11,5); drepte, unele formând mici platforme (fig. 11,16); oblice, în unele cazuri formând mici platforme (fig. 11,10).

Această variantă, de regulă, nu conține ornament, cu excepția unui singur exemplar, care este prevăzut în partea superioară cu mâner-apucător perforat vertical.

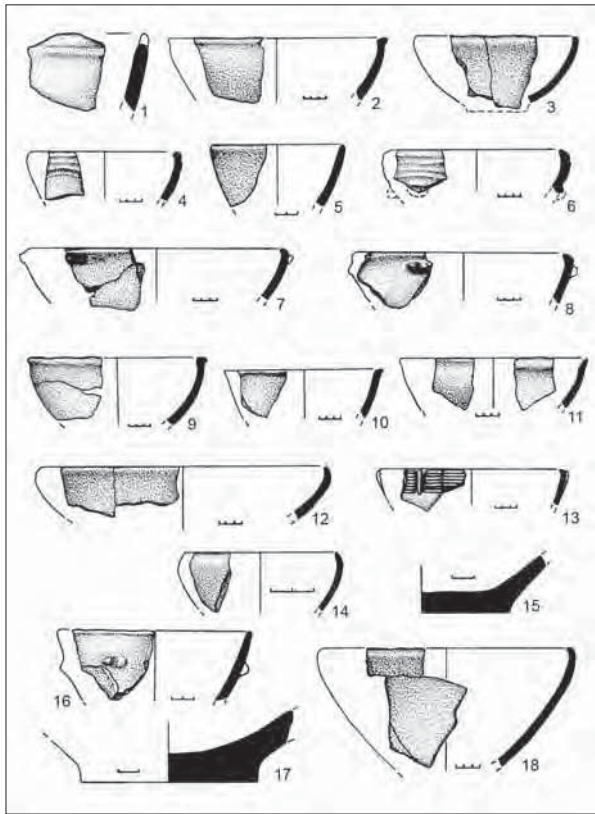

Fig. 11. Ceramică fină din straturile de săpătură.

Fig. 11. Fine ceramics from the excavation layers.

c. Străchini cu buza lobată. Este reprezentată doar printr-un exemplar neornamentat (fig. 11,1).

Tipul III. Cupe. Atribuirea anumitor fragmente ceramicii cu pereții subțiri cupelelor este determinată de absența torții. Cu toate acestea, trebuie să remarcăm că o parte din ele prezintă, din punct de vedere, morfologic, o asemănare oarecare cu unele căni cu corpul profilat. Pot fi distinse următoarele variante:

a. Cupe cu profil în formă de „S” mai mult sau mai puțin pronunțat, cu marginea evazată subțiată, teșită spre exterior, sau îngroșată din interior (fig. 12,2-4). De regulă, ele nu sunt ornamentate.

b. Cupe cu corp rotunjit, cu gât înalt cilindric și buza evazată. Sunt reprezentate prin două exemplare neornamentate (fig. 12,8).

c. Cupe cu corpul semisferic, gâtul scurt, marginea orizontală ușor rotunjită și fundul plat. Sunt reprezentate prin două exemplare, unul dintre care pe partea cea mai proeminentă este ornamentat cu linii incizate, orizontale (fig. 12,1,6).

Tipul IV. Căni. În baza exemplarelor întregi, întregibile sau reconstituite grafic se identifică ur-

mătoarele variante:

a. Căni scunde cu corpul oval în plan și tronconic în profil, fundul plat și toarta supraînălțată, de regulă, neornamentate (fig. 7,10).

b. Căni cu corpul profilat în formă de „S”, mai mult sau mai puțin accentuat, de proporții alungite sau mai scunde cu fundul plat, prevăzute cu torți, în grad diferit supraînălțate vertical sau înclinate. Umerii exemplarelor ornamentate sunt acoperiți cu o bandă de caneluri orizontale înguste (fig. 12,11,13-14).

c. Căni tronconice înalte, torțile cărora se înalță puțin asupra mărginii, sau coboară direct din buza spre corpul vasului. De regulă, sunt neornamentate (fig. 12,5,12).

Tipul V. Pahare. Vase cu pereții subțiri, cu corpul zvelt ușor rotunjit, marginea puțin evazată sau dreaptă (fig. 12,10). Unele, posibil, erau prevăzute cu picioruș cilindric plin cu baza goală (fig. 7,8).

Tipul VI. Fructiere. Se evidențiază doar după câteva fragmente de funduri-suporturi goale (fig. 12,7,9).

Ceramica de uz comun. Relevante din punctul de vedere al tipului morfologic de vase din tot lotul de ceramică de uz comun sunt numai 262

Fig. 12. Ceramică fină din straturile de săpătură.

Fig. 12. Fine ceramics from the excavation layers.

fragmente (9,9%). Se deosebesc următoarele tipuri:

I. Vase în formă de leala – 211 fragmente (80,53%);

II. Vase de tip borcan – 46 fragmente (17,55%);

III. Vase cu corpul slab bitronconic – 5 fragmente (1,9%).

Tipul I. Vase în formă de leala. 29,4% dintre aceste vase sunt ornamentate: 8,38% – cu un șir de orificii dispuse sub buză (fig. 13,3,5); 29% – cu un brâu alveolat amplasat la o anumită distanță de marginea vasului (fig. 13,4,8,11); 12,9% – cu un șir de orificii sub buză în asociere cu un brâu alveolat pe umărul vasului (fig. 13,6,12); 3,2% – cu mânere-suporturi pe umărul vasului (fig. 13,9-10); 3,2% – cu alveole pe margine în asociere cu un brâu alveolat pe umăr (fig. 13,2); 1,6% – cu alveole pe partea exterioară a buzei (fig. 13,1); 1,6% – cu brâu simplu pe umăr (fig. 13,7).

Tipul II. Vase de tip borcan. 24% dintre aceste vase sunt ornamentate cu: un șir de orificii nemijlocit sub margine (fig.14,8); brâu alveolat dis-

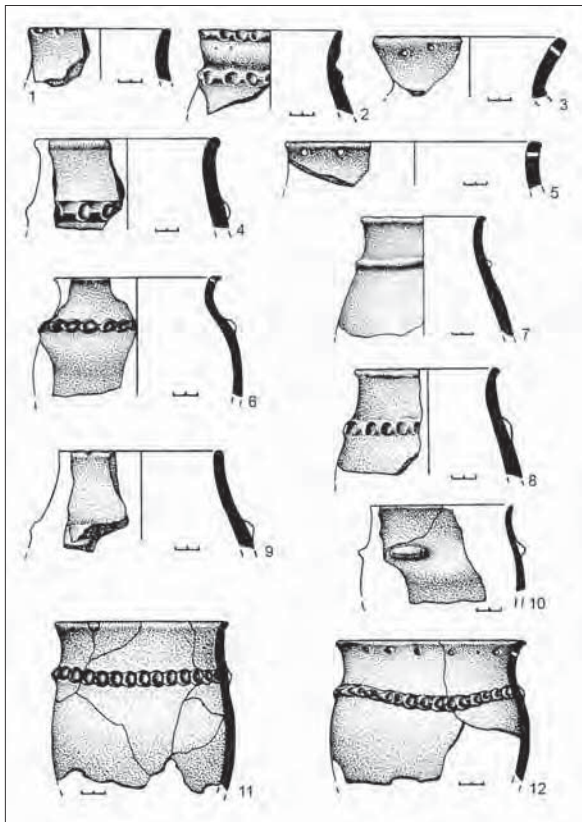

Fig. 13. Ceramică de uz comun din straturile de săpătură.

Fig. 13. Household ceramics from the excavation layers.

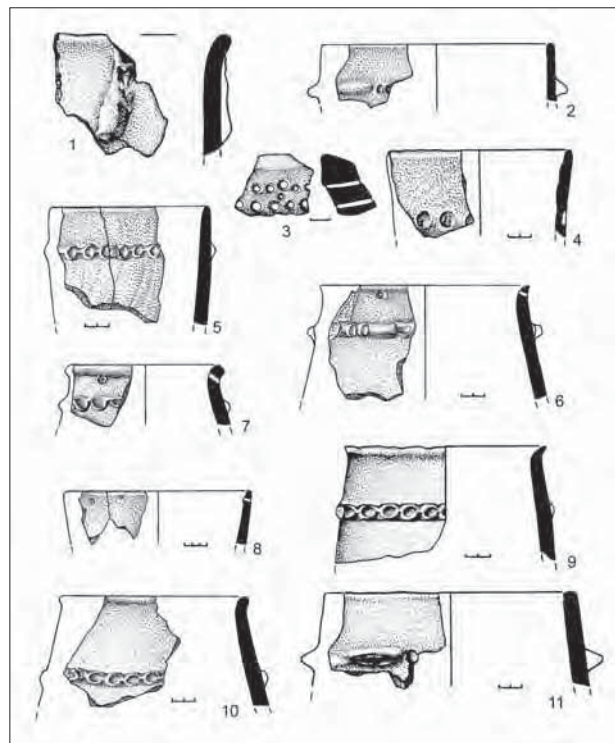

Fig. 14. Ceramică de uz comun din straturile de săpătură.

Fig. 14. Household ceramics from the excavation layers.

pus la o anumită distanță de marginea vasului (fig. 14,5); brâu alveolat dispus oblic de sub margine pe corpul vasului (fig. 14,1); șir de alveole (fig. 14,4); mânere-suporturi în asociere cu un șir orizontal de alveole (fig. 14,2).

Tipul III. Vase cu corpul slab bitronconic. Marginea acestor vase în unele cazuri este dreaptă orizontală, în altele – subțiată, puțin evazată. Sunt ornamentate cu: un șir de orificii sub margine în asociere cu un brâu alveolat amplasat mai jos (fig. 14,7); șir de orificii sub margine în asociere cu un brâu alveolat întrerupt de mânere-suporturi (fig. 14,6); brâu alveolat mai jos de margine (fig. 14,9-10); șir orizontal de alveole, întrerupte de mânere-suporturi (fig. 14,11).

Tipurile morfologice ale ceramicii de uz comun, luând în considerație pereții cu ornament, cu precădere erau decorați cu brâie alveolate (87%); cu mânere-suporturi (7%); cu brâie simple (3,5%); mai rar, cu brâie alveolate întrerupte de mânere-suporturi și cu șiruri de alveole.

Tipul IV. Strecurătoare. Acest tip de vase este reprezentat doar prin mici fragmente, care nu permit reconstituirea întregului profil (fig. 14,3).

Stratul	I		II		III		Total	
	nr. frg.	%	nr. frg.	%	nr. frg.	%	nr. frg.	%
Ceramica fină	362	17,2	400	27,3	85	28,8	763	22,83
Ceramica de uz comun	1285	82,8	1154	72,7	208	71,2	2579	77,17

Tabelul nr. 2. Raportul procentual dintre ceramica fină și de uz comun, fixată pe straturi.

Materialul osteologic

În procesul investigațiilor arheologice au fost descoperite 2119 oase de animale, dintre care doar 901 (42,52%) sunt relevante în vederea determinării speciilor de animale. Astfel, s-a stabilit că din cele 901 resturi osteologice 843 (93,56%) provin de la animale domestice, iar 58 (6,44%) aparțin animalelor sălbatice, din numărul cărora a fost posibil de identificat 170 de indivizi. Analiza paleofaunistică a fragmentelor de oase a permis stabilirea a 5 specii de animale domestice și 8 specii de animale sălbatice. Datele statistice referitoare la fiecare categorie și specie de animale se regă-

Specia	Oase	Indivizi	%	Total oase
Domestice				
Ovis et capra	301	39	35,7	843/93,56 %
Bos Taurus (bovine)	311	26	36,9	
Equus caballus (calul)	158	35	18,75	
Sus. scrofa dom. (porcine)	55	28	6,52	
Canis familiaris (câine)	18	15	2,13	
Sălbatice				
Bos primigenius (taur, bour)	8	4	13,8	58/6,44 %
Castor	3	2	5,17	
Lepus europaeus (iepure de câmp)	11	5	18,96	
Sus scrofa ferus (mistrețul)	1	1	1,72	
Capreolus capreolus (căprioara)	10	6	17,25	
Cervus elaphus (cerbul nobil)	9	5	15,52	
Cricetus cricetus (hârciog com.)	3	2	5,17	
Helix Pomatia L.	8		13,8	
Unio pictorum (melc de grădină)	2		3,44	
Unio crassus (scoică de râu)	1		1,72	
Aves (pasăre)	2	2	3,45	

Tabelul nr. 3. Tabelul sinoptic al materialului osteologic descoperit în Secțiunea III.

sesc în tabelul sinoptic al materialului osteologic. Merită de subliniat că oasele descoperite, indirect, oferă indicii referitoare la creșterea animalelor, pe de o parte, și practicarea vânătorii, pe de altă parte. Astfel, putem constata că bovinele și ovicaprinele jucau un rol mai mare în economia comunității respective, în comparație cu calul, porcinele și câinele.

Dintre speciile de animale vâdate se impune iepurele de câmp, căprioara, cerbul nobil și taurul. Totodată, merită atenție prezența resturilor cochiliilor de melci, scoici de râu și de oase de pasăre.

Concluzii

Rezultatele investigațiilor efectuate în așezarea Trinca „Izvorul lui Luca”, în ansamblu, sunt foarte complexe și importante. Având în vedere faptul că în perimetrul cercetat s-au surprins urmele unui complex locativ-gospodăresc, compus din locuință de suprafață dotată cu vatră deschisă și o groapă menajeră, rezultatele sunt nu doar inedite, dar joacă un rol foarte mare în stabilirea unor parametri ce țin de arhitectura locuințelor și a modului de

traie. Cercetările efectuate au pus în evidență o cantitate apreciazabilă de ustensile, unelte, plastică zoomorfă realizate din materie primă diferită: silex, piatră, lut ars, os, corn, bronz, precum și un lot de ceramică deosebit de important pentru concretizarea orizonturilor cultural-cronologice prezente în acest sit. Fără îndoială, întregul lot de materiale arheologice descoperite vine să completeze tabloul general referitor la economie și habitat, dar și să stabilească într-o oarecare măsură stadiul de dezvoltare și evoluție a comunităților care au populat așezarea de la Trinca și întreaga zonă de nord a Moldovei. În acest context, nu este deloc întâmplătoare succesiunea cultural-cronologică și utilizarea uneltelor și a ustensilelor specifice unei perioade mai timpurii.

Un rol aparte îl are ceramica, analiza căreia poate oferi multe întrebări și răspunsuri referitoare la

specificul așezării. Astfel, categoriile tehnologice, tipurile morfologice și îmbinările compoziționale ale elementelor ornamentale (modul și maniera de aplicare a lor), demonstrează prezența majorității covârșitoare a veselei fine și de uz comun specifice culturii hallstattului canelat de la est de Carpați – tipul Chișinău-Corlăteni. Totodată, ceramica de uz comun ilustrează influențe răsăritene de tip Belogradovka-Chernyi Les. Psalia de corn, prevăzută cu orificii circulare la capete și ovală în centru, ornamentată cu cercuri concentrice, descoperită în preajma locuinței, prezintă un indicator cronolo-

gic indiscutabil pentru datarea acestui complex în perioada cuprinsă între mijlocul secolului al XII-lea – secolul X a.Chr.

Astfel, putem afirma cu certitudine că situl Trinca „Izvorul lui Luca” reprezintă unul din cele mai importante monumente arheologice, care este în stare să ofere elemente și particularități noi referitoare la evoluția culturilor atestate în zona Podișului Moldovei de Nord, în vederea studierii proceselor cultural-istorice din perioada de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului – epoca hallstattiană.

Bibliografie

- Levițki 1994:** O. Levițki, Cultura Hallstattului canelat la răsărit de Carpați. B.THR. VII (București 1994).
- Levițki 1994a:** O. Levițki, Culturile din epoca Hallstattului timpuriu și mijlociu. Thraco-Dacica XV, 1-2, 1994, 159-214.
- Levițki 1995:** O. Levițki, Investigațiile arheologice de la Trinca, raionul Edineț, Republica Moldova. In: Cercetări arheologice în aria nord-tracă I (București 1995), 247-278.
- Levițki, Haheu 1997:** O. Levițki, V. Haheu, Șantierul arheologic Trinca (Republica Moldova) (Campania 1995). In: Cercetări arheologice în aria nord-tracă II (București 1997), 169-212.
- Levițki 1997a:** O. Levițki, Șantierul arheologic Trinca (Republica Moldova) (Campania 1996). In: Cercetări arheologice în aria nord-tracă II (București 1997), 212-274.
- Levițki et al. 1999:** O. Levițki, R. Alaiba, V. Bubulici, Raport asupra investigațiilor arheologice efectuate în anii 1997-1998 la Trinca-Izvorul lui Luca raionul Edineț, Republica Moldova. In: Cercetările arheologice în aria nord-tracă III (București 1999), 17-116.
- Levițki et al. 2003:** O. Levițki, E. Ușurelu, Gh. Coban, Piese de metal din așezarea Trinca „Izvorul lui Luca”. In: Interferențe cultural-cronologice în spațiul nord-pontic (Chișinău 2003), 171-182.
- Levițki 2003a:** O. Levițki, Lumea tracică și masivul cultural nord-pontic în perioada hallstattiană timpurie (secolele XII-X î.e.n.). B.THR. XL (București 2003), 430.
- Levițki 2007:** O. Levițki, Despre unele piese de inventar din epoca bronzului depistate în așezarea Trinca „Izvorul lui Luca”. RA III, 1-2, 2007, 138-154.
- Levițki 2008:** O. Levițki, Piese din categoria ceramicii tehnic depistate în așezarea Trinca „Izvorul lui Luca”. RA IV, 1, 2008, 5-30.
- Levițki, Sîrbu 2010:** O. Levițki, Gh. Sîrbu, Noi dovezi pentru prelucrarea locală a bronzului în aria est-carpatică a complexului hallstattian timpuriu cu ceramică canelată. MA XXV-XXVI, 2010, 329-357.
- Levițki, Sîrbu 2010a:** O. Levițki, Gh. Sîrbu, Mărturii ale prelucrării bronzului în așezarea Trinca „Izvorul lui Luca”. RA VI, 1, 2010, 71-88.
- Levitskii 1986:** O.G. Levitskii, Poselenie rannego zheleznogo veka u s. Trinka. In: AIM v 1982 g. (Kishinev 1986), 54-71 // O.Г. Левицкий, Поселение раннего железного века у с. Тринка. В сб.: АИМ в 1982 г. (Кишинев 1986), 54-71.

Oleg Levițki, doctor habilitat în științe istorice, Centrul de Arheologie, Institutul Patrimoniului Cultural al AȘM, bd. Ștefan cel Mare 1, MD 2001, Chișinău, Republica Moldova, e-mail: levitkiolog_ipc@yahoo.com

Livia Sîrbu, cercetător științific, Centrul de Arheologie, Institutul Patrimoniului Cultural al AȘM, bd. Ștefan cel Mare 1, MD 2001, Chișinău, Republica Moldova, e-mail: livermur@yahoo.com